

УДК 342.26.(477)

Мощицька Т.О.кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Фінанси»Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського
Харківський авіаційний інститут

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

У статті доведено існування взаємозв'язку між інтегральними показниками адміністративно-територіального устрою, економічного та соціального розвитку як на рівні регіонів України, так і на рівні Харківської області. Встановлено, що процеси, які протікають в сфері формування системи територіального устрою на рівні окремого регіону є більш гнучкими у порівнянні з рівнем країни в цілому.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, соціально-економічний розвиток, інтегральний показник економічного розвитку, інтегральний показник соціального розвитку, кластерний аналіз.

Мощицька Т.А. МОДЕЛИРОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО УСТРОЙСТВА УКРАИНЫ И ЕЕ РЕГИОНОВ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

В статье доказано существование взаимосвязи между интегральными показателями административно-территориального устройства, экономического и социального развития как на уровне регионов Украины, так и на уровне Харьковской области. Установлено, что процессы, протекающие в сфере формирования системы территориального устройства на уровне отдельного региона являются более гибкими по сравнению с уровнем страны в целом.

Ключевые слова: административно-территориальное устройство, социально-экономическое развитие, интегральный показатель экономического развития, интегральный показатель социального развития, кластерный анализ.

Moschytska T.O. MODELING OF ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL STRUCTURE UKRAINE AND REGIONS FOR SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

We prove the existence of the relationship between the integral performance of administrative-territorial, economic and social development at the level of regions of Ukraine, and at the level of the Kharkiv region. It was found that the processes occurring in the system of territorial unit at the level of a particular region are more flexible as compared to the country as a whole.

Keywords: administrative and territorial structure and socio-economic development, an integral indicator of economic development, an integral indicator of social development, cluster analysis.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Економічний та соціальний розвиток адміністративно-територіальних одиниць підпорядкований певним закономірностям та залежить від факторів, що певною мірою піддаються управлінню. На цьому постулаті побудовані теорії регіонального розвитку, спрямовані на пошук ефективних шляхів управління розвитком регіональних територіальних систем та побудову моделей та сценаріїв такого розвитку. Науково-практичний інтерес становить проблема дослідження впливу адміністративно-територіального устрою на економічний та соціальний розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі представлено багато проектів, спрямованих на реформування й оптимізацію адміністративно-територіального устрою (АТУ) України. Проблемам оцінки АТУ України присвячені праці таких вчених, як А. Доценко, М. Дністрянський, О. Кучабський та ін. Проте аналіз електронного фонду авторефератів дисертацій, які містяться в Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського, свідчить, що питання, пов'язані з оцінкою АТУ як на рівні країни в цілому, так і окремих її

адміністративно-територіальних одиниць, опрацьовані недостатньо.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Визначення взаємозв'язку між АТУ, економічним й соціальним розвитком адміністративно-територіальних одиниць та впливу АТУ на економічний та соціальний розвиток регіонів.

Формування цілей статті. Метою моделювання є визначення пріоритетних напрямів вдосконалення АТУ регіонів країни та районів регіону й визначення кількісних та якісних параметрів, за якими можна оцінити покращення їх економічного й соціального розвитку.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі моделювання впливу АТУ регіону на нерівномірність соціально-економічного розвитку його адміністративно-територіальних одиниць необхідно підтвердити гіпотезу про існування взаємозв'язку між економічним та соціальним розвитком з одного боку та АТУ – з іншого. Для підтвердження цієї гіпотези доцільно застосовувати кореляційний аналіз, який дозволяє виявити зв'язок між незалежними величинами [1, с. 137]. У табл. 1 та 2 наведені коефіцієнти кореляції між інтегральними показниками АТУ та економічного розвитку регіонів України в 2002–2011 рр.

Таблиця 1

Коефіцієнти кореляції між інтегральними показниками економічного розвитку (ІЕР) та АТУ (ІАТУ) регіонів України в 2002-2011 рр.

Показник	Роки									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Коефіцієнт кореляції для регіонів України	0,769	0,848	0,767	0,807	0,788	0,786	0,750	0,758	0,761	0,759

Судячи з отриманих значень коефіцієнтів кореляції між інтегральними показниками АТУ та економічного розвитку, зв'язок між цими процесами на рівні регіонів тісний.

Проведений аналіз свідчить, що взаємозв'язок між адміністративно-територіальним устроєм регіонів країни та районів всередині регіону та економічним й соціальним розвитком існує. Тіснота зв'язку змінюється з року в рік. Так найвище значення коефіцієнту кореляції між інтегральними показниками адміністративно-територіального устрою та економічного розвитку зафіксовано для регіонів України в 2003 р. (0,8479). Тісний зв'язок виявлено між інтегральними показниками адміністративно-територіального устрою та соціального розвитку для регіонів України. Найвищі значення коефіцієнту кореляції між цими показниками зафіксовані в періоді 2006-2009 рр.

Наступним етапом моделювання впливу адміністративно-територіального устрою регіону на нерівномірність соціально-економічного розвитку його адміністративно-територіальних одиниць є побудова кластерів на рівні країни та на рівні окремого регіону на основі трьох розрахованих інтегральних показників – адміністративно-територіального устрою, економічного та соціального розвитку [2]. Такий аналіз дозволить розділити сукупність адміністративно-територіальних одиниць на три кластери – «Високий», «Середній» та «Низький», які матимуть відповідно високі, середні та низькі значення досліджуваних інтегральних показників, і на основі цієї інформації, надати науково обґрунтовані характеристики для кожного кластеру, а також визначити внутрішні зв'язки між об'єктами, що потрапили в кластер.

Отже, до кластеру «Високий» стабільно потрапляють Дніпропетровський, Одеський та Харківський регіон. Починаючи з 2003 р., до цього кластеру увійшов Київський та (окрім 2003 р.) Полтавський регіони. До 2008 року в цьому кластері знаходився Запорізький регіон.

До другого кластеру «Середній» стабільно потрапляли Вінницький, Львівський та Чернігівський регіони.

Коливання значень інтегральних показників економічного та соціального розвитку призводили до

міграції між кластерами «Середній» та «Низький» таких регіонів, як Миколаївський, Сумський та Черкаський. Волинський, Закарпатський, Івано-Франківський, Рівненський, Тернопільський, Херсонський та Чернівецький регіони стабільно потрапляли до кластеру «Низький».

У цілому, найбільш стабільним є кластер «Високий», який характеризується найменшими коливаннями чисельності об'єктів, що входять до його складу.

Коефіцієнти кореляції між інтегральними показниками АТУ та економічного розвитку районів Харківської області представлені в табл. 3.

Зв'язок між адміністративно-територіальним устроєм та економічним й соціальним розвитком районів Харківської області є слабшим, ніж для регіонів України, про це свідчать нижчі значення відповідних коефіцієнтів кореляції. Так в 2007р. встановлено найнижче значення коефіцієнту кореляції між інтегральними показниками економічного розвитку та адміністративно-територіального устрою (0,4017), проте вже в наступному 2008 р., значення цього показника підвищилось. Підтверджує тісний зв'язок між адміністративно-територіальним устроєм та економічним розвитком значення відповідного коефіцієнту кореляції, досягнуте в 2009р. (0,7074).

Коефіцієнти кореляції між інтегральними показниками АТУ та соціального розвитку районів Харківської області представлені в табл. 4.

Зв'язок між адміністративно-територіальним устроєм та соціальним розвитком районів Харківської області також можна ідентифікувати як тісний. Найвищого значення коефіцієнт кореляції між цими інтегральними показниками досягав в 2006 р. (0,6891).

Таким чином, кореляційний аналіз підтвердив гіпотезу про існування зв'язку між адміністративно-територіальним устроєм та економічним й соціальним розвитком адміністративних одиниць як на рівні регіонів країни, так і на рівні районів області.

Кластеризація районів Харківської області за інтегральними показниками економічного, соціального розвитку та адміністративно-територіального устрою представлена в табл. 5.

Таблиця 2
Коефіцієнти кореляції між інтегральними показниками соціального розвитку (ІСР) та АТУ (ІАТУ) регіонів України в 2002-2011 рр.

Показник	Роки									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Коефіцієнт кореляції для регіонів України	0,709	0,789	0,787	0,809	0,828	0,830	0,847	0,832	0,830	0,829

Таблиця 3
Коефіцієнти кореляції між інтегральними показниками економічного розвитку (ІЕР) та АТУ (ІАТУ) районів Харківської області в 2002-2011 рр.

Показник	Роки									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Коефіцієнт кореляції для районів Харківської області	0,415	0,476	0,514	0,687	0,630	0,402	0,514	0,707	0,671	0,641

Таблиця 4
Коефіцієнти кореляції між інтегральними показниками соціального розвитку (ІЕР) та АТУ (ІАТУ) районів Харківської області в 2002-2011 рр.

Показник	Роки									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Коефіцієнт кореляції для районів Харківської області	0,505	0,547	0,612	0,647	0,689	0,505	0,651	0,663	0,643	0,654

Таблиця 5
Результати кластеризації районів
Харківської області за інтегральними показниками
ІАТУ, ІЕР, ІСР, 2011 р.

Кластер «Високий»	Кластер «Середній»	Кластер «Низький»
Балаклійський Дергачівський Зміївський Вовчанський Харківський Чугуївський Лозівський	Барвінківський Близнюківський Богодухівський Валківський Великобурлуцький Зачепилівський Золочівський Ізюмський Кегичівський Краснокутський Куп'янський Нововодолазький Первомайський Печенізький Сахновщинський Шевченківський Красноградський	Борівський Дворічанський Коломацький

До кластеру «Високий» потрапили райони області, яким традиційно притаманні найвищі показники соціально-економічного розвитку, зокрема Балаклійський та Харківський. Більшість районів Харківської області в 2011 р. потрапила до кластеру «Середній», і тільки три – Борівський, Дворічанський та Коломацький – до кластеру «Низький». Кластери районів Харківської області є більш нестійкими, порівняно з регіонами України.

Найбільш стабільним, як і для регіонів України, є кластер «Високий». Інші два кластери характери-

зуються постійними коливаннями за чисельністю об'єктів, що входять до їх складу.

Серед районів Харківської області тільки Балаклійський потрапляв до кластеру «Високий» протягом всього досліджуваного періоду. Протягом більшості років, за винятком окремих випадків, входили до цього кластеру також Красноградський, Харківський, Чугуївський та інші райони. До кластеру «Низький» стабільно належали Борівський та Дворічанський райони.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок щодо існування тісного зв'язку між адміністративно-територіальним устроєм та економічним й соціальним розвитком адміністративно-територіальних одиниць як на рівні країни, так і на рівні окремих областей, що підтвердив аналіз на прикладі Харківської області.

Крім того встановлено, що процеси, які протікають в сфері соціально-економічного розвитку та АТУ на рівні регіонів країни мають більш усталені тенденції, ніж на рівні районів окремих регіонів. Тож можна стверджувати про більшу мобільність та гнучкість соціально-економічного розвитку районів регіону, яка дозволяє проводити модернізацію їх АТУ та отримувати результати з більшою швидкістю, ніж на рівні країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кизим М.О., Белікова Н.В., Моцицька Т.О. Соціально-економічний розвиток регіонів України шляхом модернізації їх устрою: Монографія. – Х. ВД «ІНЖЕК», 2011. – 304 с.
2. Кластерный анализ в задачах социально-экономического прогнозирования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dea-analysis.ru/clustering-2.htm>.